

BİLİM ÜNİVERSİTELERDE, İLİM MEDRESELERDE ÜRETİLİYOR! "CUMHURİYET DEVRİ TÜRK ROMANINDA BEYOĞLU" ÖRNEĞİ

M. Kemal Adatepe

ÇORUK, Ali Şükrü, *Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu*, İstanbul: Kitabevi Yay., 1995. 413 s.

Temel Bilim Araştırmalarının Neresindeyiz? Üniversite eğitiminin neresindeyiz? Özünde çağdaş yaşam felsefesinin temeli olan bilimin neresindeyiz? İlk kez 1990'da yönelttiğimiz bu sorulara, "...çok uzun söze hiç gerek yok. Türkiye üniversiteleri ve bilimi olarak, atın ağzında kaç diş olduğunu öğrenmek için Aristoteles'in kitaplarına bakıldığı, bir iğnenin deliğinde kaç meleşin olduğunu tartışıldığı bir yerdeyiz..."¹ cevabını vermiştik.

Geçen 5 yılda çok şey değişti. Ortalıkta Dr., Yrd. Doç. Dr., Doç. Dr., Prof. Dr. ünvanlı "İlmi" eserler hızla uçuşurken, müderris=profesör denklemleri yapılmaya, 1493-1495'de hıristiyan ve yahudilerin kurdukları matbaalara "Türk" yöneticiler adına sahip çıkılmaya çalışılarak tarihsel tahrifatla İbrahim Müteferrika'nın ancak 10 yılda ülemadan izin kopararak kurabildiği matbaanın önemini yok saymaya, öz olarak üniversite-bilim adamı ilişkisini yeni bir ulema sınıfı yaratmanın faydaları üzerine kuran çalışmalar;² çok az bir bölümünü "istisna" tutarak A. Menderes'ten sonra (bildiğim kadarıyla) ikinci kez "karacübbeliler" deyimini kullanan gazetecilerin arkasında *Hamza Al-Muharrem Es* adıyla araştırma görevlilerinin sorunlarının tartışılması, radyasyonlu çay olayının "ilmi" kahramanı Prof. Dr. A. Y. Özemre'nin "Üniversite sistemimizdeki soysuzlaşmanın temeli"ni açıklaması ya da diğerlerinin "karacübbeliler"e rağmen ne yapılması gerektiğini tartışmaları,³ sanıyorum ne kadar şey değiştiği konusunda az ya da çok fikir verebilir.

Üniversitelerin en önemli özelliklerinden biri "ekol" olarak sürekliliğidir. Ve bu da doğal olarak üniversitelere yeni katılan araştırmacıların seçimiyle sağlanır. Genç araştırmacıların kendilerini bilimsel olarak göstermelerinin ilk şartı ise (Türkiye için) doktora öncesi ön tez, yani master tez ile gerçekleşir. Master tezlerin en önemli yanlarından biri ise, sadece hazırlayan araştırmacı adayının değil, aynı zamanda tez yöneticisinin de referansı olmasıdır. Master tez hazırlanırken "öğrenci" bilimsel çalışma yöntemlerini öğrenirken, "hoca" da konusuna ve öğrencisine hakimiyetini göstermiş olur. Bu durum doktora tezleri için daha da büyük önem taşır. Bu nedenle "*Cumhuriyet Devri Türk Romanı'nda Beyoğlu*" isimli çalışma, piyasada yayınlanmış herhangi bir araştırma kitabından farklı bir öneme de sahiptir. Çünkü, üniversitelerde yapılan araştırmalarının bugünkü konumunun dışında, gelecekte de nasıl bir yol izleyeceğinin tipik bir örneğini oluşturmaktadır.

Çalışmanın lisans ya ad (daha büyük olasılıkla) yüksek lisans tezi çalışması olduğunu ve 1924-1980 yılları arasını kapsadığını "*Önsöz*" (s.19) anlamaktayız. Tezin hazırlandığı

üniversite ve fakülte belirtilmediği gibi, anabilim dalı da belirtilmediği için, çalışmanın bir edebiyat tarihi çalışması mı, yoksa sosyoloji alanında bir çalışma mı olduğu da belli değil. Her ne kadar “Önsöz”deki (s.13-19) “*Biz araştırmamızda Millî bir devlet durumuna geldiğimiz 1923'ten sonra Beyoğlu'nun romanlarımızda yer alıp almadığını tespitte çalıştık*” açıklaması, ve çalışmanın bir “*Antoloji*” şeklinde hazırlanması çalışmanın bir edebiyat tarihi niteliğinde olduğunu çağırırsa da, gerek (olasılıkla tezin yönetici danışmanı da olan ?) Prof. Dr. Kâzım Yetiş'in “*Takdim*”de (s. 7-11) gerekse yazarın önsöz ve “*Giriş*” (s. 21-45) bölümlerinde sık sık *zihniyet* temasını vurgulamaları, 1986'daki Tarlabası yıkımlarına atıfta bulunmaları, çalışmanın “*Sosyolojik*” yönünün (konunun ele alınış biçiminden daha da iyi anlaşılacağı gibi) daha ağır bastığını düşündürmektedir.

“*Kronolojik Olarak Cumhuriyet Devri Romanlarında Beyoğlu*” başlığını taşıyan birinci bölümde (s. 47-113), 45 eserden seçilen alıntılar veriliyor ve 112. sayfadaki tablo üzerinde sonuçlar tartışılmaya çalışılıyor. Kitabın diğer bölümlerinin ve çalışmanın sonucunda elde edilen verilerin hareket noktası olması açısından bu bölümde ele alınan 45 kitap büyük bir önem taşıyor. Bu nedenle rakamlar üzerinde durmak, yapılan seçimlerin sonucu nasıl etkilediği konusunda ip uçları sağlamamız açısından önem taşıyor.

İlk dikkat çeken nokta, kitabın 359-409. sayfaları arasında yer alan “*1924-1980 Yılları Arasında Yazılan Roman Bibliyografyası*” bölümüyle karşımıza çıkıyor. Bibliyografyadaki 1358 eser içinden seçilmiş 45 “*Beyoğlu*” kitabının yani % 3' lük bir oranın, genelde çalışmanın sağlıklılığı, özelde ise “*Beyoğlu'na İlginin azaldığı*” (s. 112) şeklindeki yorum konusunda düşündürücü. Tablo 1'de, 112. sayfadaki tabloda verilen 45 kitabın kronolojik dağılımı ile, listede verilen 1358 kitabın kronolojik dağılımının oranlamasını görmek mümkün. Tablo 1A'da (nedense çalışmanın içinde hiç belirtilmemiş olmakla birlikte) basit bir kronolojik ayırımla seçilen eserlerin, hangi dönemleri ne kadar temsil ettiğini bulmaya çalıştık. Doğrusu Cumhuriyet dönemi Beyoğlu'sunun 1971-1980 dönemlerine 1 eserle temsil edilmiş olması, (listeyide göz önüne aldığımızda) çok ilginç geldi. H. E. Adivar'ın ve S. Ali'nin 1. bölümde birer eserle temsil edilmesi ve diğer bölümlerde yok sayılması, listedeki bir çok “*İstanbul*”u anlatan yazarın çalışmanın konusu dışında bırakılması gerçekten çok ilginç. Tablo 1B'de de seçilen eserlerin bölümlerde kullanış oranlarını (dönemleri de göz önünde tutarak) saptamaya çalıştık. Tablonun ilk görünümü bile oldukça düşündürücü.

İkinci dikkat çekici nokta ise, 1924-1930 yılları arası için baz alınan 10 eserin tamamının Cumhuriyet öncesi Beyoğlu'nu anlatmaları. Bu durumun yazarın seçimi mi olduğu yoksa Beyoğlu için bu dönemi anlatan herhangi bir eser olup olmadığı noktasından mı kaynaklandığı konusunda yorum yapamayacağız. Ancak yukarıda değindiğimiz “*Beyoğlu'na ilginin azalması*” konusu, yazarın cümlesinde 1950'den sonra *Beyoğlu'na ilgi azalmıştır* cümlesi de göz önüne alındığında, doğruluk kazanmaktadır. Çünkü, 1931-1940 döneminde Sabahattin Ali çizgisindeki yazarlar yeni bir yaklaşımla Beyoğlu'nda yaşayan Hukuk Fakültesi öğrencilerini anlatırken (aslında buradan hareketle S. Ali'nin, kitabın diğer bölümlerine neden giremediği konusunda ip uçları yakalamak mümkün), 8 kitabıyla (ve % 18 oranla) hem nitelik, hem de nicelik olarak çalışmanın (S. Enis ve R. N. Gürpınar'ı da yanına alarak) omurgasını oluşturan Peyami Safa, Mahşer'deki kahramanlarına çağ atlatarak Cumhuriyet dönemine taşıyordu. Rakamsal fazlalık sadece (en azından bu çalışmaya göre) buradan kaynaklanıyor.

Yoksa, Cumhuriyet öncesi mantığının değişmesinden değil. 1941-1950 arası dönemde ise, edebiyat dünyası O. Kemal'lerle yeni bir çizgi kazanırken, diğer yandan Peyami Safa'nın atlayan çağının yan ürünleri, “harcıalem” eserlerle Türk edebiyatına katkıda bulunuyordu. Burada doğru olan, Cumhuriyet öncesi Beyoğlu'nun romanlardaki yerini kaybettiğidir; Beyoğlu'nun Cumhuriyet döneminde önemini kaybettiği değil.

TABLO 1: Kullanılan eserlerin dönemlere göre liste ile karşılaştırılması

Kronoloji	Yazarın kullandığı eser sayısı	Listede yer alan eser sayısı	Yüzde
1924 - 1930	10	85	% 12.0
1931 - 1940	11	191	% 5.6
1941 - 1950	15	332	% 4.5
1951 - 1960	3	226	% 1.4
1961 - 1970	4	242	% 2.1
1971 - 1980	2	282	% 0.07
TOPLAM	45	1385	% 3

TABLO 1A: Kullanılan eserlerin dönemlere göre dağılımı

Kronoloji	Cumhuriyet Öncesi		Cumhuriyet Dönemi	
1924 - 1930	10	% 100	0	% 000
1931 - 1940	4	% 36	7	% 64
1941 - 1950	0	% 0	15	% 100
1951 - 1960	0	% 0	3	% 100
1961 - 1970	0	% 0	4	% 100
1971 - 1980	1	% 50	1	% 50
TOPLAM 45 ESER	15	% 33.33	30	% 66.66

Üçüncü dikkat çekici nokta, romanlardan seçilen “kişilik ” örneklemelerinin dağılımı. “*Beyoğlu'nda İkamet Eden Roman Kahramanları*” başlıklı ikinci bölümde (s. 115-199) bir bütün olarak ele alınan “Tereddüdün Romanı” dışında, toplam 40 eserden 70 “kişilik” örnekleme yapılmış. Ancak bu 70 örneğin dağılımı oldukça düşündürücü. Çünkü örneklerin çoğu Cumhuriyet öncesini temsil ediyor (39 örnekle %56 oranında bkz.: Tablo 3). Bu oranlamaya “Tereddüdün Romanı”nı katsak bile, % 50'nin altına düşeceğini pek zannetmiyoruz. Kaldı ki, S. Ali'nin, H. E. Adıvar'ın burada yer almamış olmaları, oranlamanın sağlıksızlığının iyi bir göstergesi. Bunun yanısıra, O. Kemal ve İ. Yalçın gibi Cumhuriyet dönemine ait örneklere ayrılan yer oranlarındaki dengesizliklerde düşündürücü.

TABLO 1B: Örnekleme yapılan eserlerin bölümlerde kullanılmasının dönemlere göre yüzde dağılımı (2-8. bölümler [7] bl.)

%	Cumh. Öncesi	Cumh. Dönemi	Toplam Eser S.
000 - 000 (0 bl)	0 (% 000)	3 (% 100)	3 (% 007)
001 - 013 (1 bl)	1 (% 013)	7 (% 087)	8 (% 016)
013 - 025 (2 bl)	4 (% 021)	14 (% 079)	18 (% 040)
026 - 038 (3 bl)	4 (% 057)	3 (% 043)	7 (% 016)
039 - 050 (4 bl)	4 (% 067)	2 (% 033)	6 (% 013)
051 - 063 (5 bl)	1 (% 100)	0 (% 000)	1 (% 002)
064 - 075 (6 bl)	1 (% 050)	1 (% 050)	2 (% 004)
076 - 100 (7 bl)	0 (% 000)	0 (% 000)	0 (% 000)
TOPLAM:			
000 - 100 (0-7 bl)	15 (% 033)	30 (% 067)	45 (% 100)

Not:

% 39-100 oranında kul. eserler (4-7 bölümler)	CUMH. ÖNCESİ D.	CUMH. DÖNEMİ
-----	-----	-----
% 39-50 (4 bölüm)	Bilur Kalp Hüküm Gecesi Sodom ve Gomore Üç İstanbul	Fatih-Harbiye Cumbadan Rum.
% 51-63 (5 bölüm)	Zaniyeler	-----
% 64-75 (6 bölüm)	Sözde Kızlar	Çömlekçioğlu ve Ailesi

Örneklemedeki oranların dağılımındaki ilginçlik diğer bölümlerde de devam ediyor. “*Beyoğlu'na Giden Roman Kahramanları*” başlığını taşıyan üçüncü bölümde de (s.201-236) Cumhuriyet öncesi dönem % 53 lük bir oranla temsil ediliyor. Cumhuriyet dönemi ancak “*Beyoğlu'na Düşen Roman Kahramanları*” başlığını taşıyan dördüncü bölümde (s. 237-259) ağırlık kazanıyor. Ancak % 58 lik bu ağırlığın kaynağı, 7 örnekten 5'i Peyami Safa. Ancak, Cumhuriyet dönemi “*Beyoğlu'ndan Kaçan Roman Kahramanları*” başlıklı beşinci bölümde (s. 261-275) % 78 lik (dikkati çekecek kadar büyük) bir oranla öne çıkıyor. Burada doğrusu P. Safa'nın Beyoğlu'ndan O. Kemal'in kahramanlarını kaçırtmanın hangi bilim (hatta ilim) anlayışı içinde yer aldığı algılamak biraz güç.

“*Beyoğlu İle Diğer Semtler Arasındaki Çatışma*” başlığını taşıyan altıncı bölüm (s.

277-306) ile Cumhuriyet öncesi dönem 8 eserle (%73) yeniden öne çıkıyor. Cumhuriyet dönemini temsil eden 3 eserden ikisi ise P. Safa'nın. Yani aslında Cumhuriyet öncesi Beyoğlu Cumhuriyet dönemine taşınıyor. Bu bölümde (sadece bir kitabıyla hiç temsil edilmemiş olmasıyla birlikte), H. E. Adıvar, O. Kemal ve 1385 eserlik listedeki bir çok “İstanbul ” kitabından, “Beyoğlu zihniyetiyle çatışma” olup olmadığı anlaşılamiyor. Ancak yine de burada R. N. Güntekin'in “...yani İstanbul, böyle semt semt bir takım köylerin toplamından kurulmuş bir memleket olmak 'tecelli'sinden, yüzyıllardan beri silkinememiş..” sözlerine biraz kulak verilebilirdi (Billur Kalp, 1974, s.170).

TABLO 3: Cumhuriyet öncesi dönemi örnekleyen romanlardaki dağılım

Yazar ve eser adı	2.bl.	3. bl.	4. bl.	5. bl.	6. bl.	7. bl.	8. bl.	% 100
C.Kudret, <i>Sınıf Ark.</i> (1940)	0	0	0	0	X	0	X	% 25
Enis, S., <i>Zaniyeler</i> (1924)	12	0	1	1	X	0	X	% 63
F.Necip, <i>Külhani Edip</i> (1926)	0	1	0	0	-	1	-	% 25
H.R.G., <i>Ben Delimiyim</i> (1925)	0	2	0	0	-	1	X	% 25
H.R.G, <i>Billur Kalp</i> (1926)	1	1	1	0	-	1	X	% 50
H.R.G, <i>Kokotlar Mektebi</i> (1928)	0	2	0	0	-	0	-	% 13
Y.K..K., <i>Hüküm Gecesi</i> (1927)	0	1	0	0	X	1	X	% 50
Y.K..K., <i>Sodom ve Gom.</i> (1928)	8	0	0	0	X	5	X	% 50
Kuntay, M. C. <i>Üç İstanbul</i> (1938)	2	0	0	0	X	2	X	% 50
Mehmet Rauf, <i>Halâs</i> (1929)	1	2	0	0	-	0	X	% 38
Peyami Safa, <i>Mahşer</i> (1924)	6	0	0	0	X	0	X	% 38
Peyami Safa, <i>Sözde Kızlar</i> (1925)	5	1	2	0	X	1	X	% 75
Ş.Nihal, <i>Yalnız Dönüyoruz</i> (1938)	4	0	0	1	-	0	X	% 38
Talu, E.E., <i>Papeloğlu</i> (1938)	0	0	1	0	-	3	X	% 38
A.H..T., <i>Sahnenin Dış.</i> (1973)	0	0	0	0	X	0	X	% 25
TOPLAM 15 ESER	39	10	5	2	8	14	13	
DIĞER 30 ESER	31	9	7	7	3	20	8	
TOPLAM 45 ESER	70	19	12	9	11	34	21	

“Beyoğlu'na Yer Veren Romanlarda Gayrimüslim Unsurlar” başlığını taşıyan yedinci bölümde (s. 307-327) ise yine Cumhuriyet öncesi dönem ağırlığını koruyor. Burada Cumhuriyet dönemini ise A. İlhan ve O. Kemal kurtarıyor. Burada kullanılan toplam 11 eserden 8'i (% 73) Cumhuriyet öncesini temsil etmekte. Ancak burada ilginç olan noktalardan biri, yazarın sonuç bölümündeki “Beyoğlu'nda Türkler azınlıktadırlar” (s. 353) sonucuna rağmen, gerek 2. bl. deki 70 örneklemeden sadece 8'inin (% 11) yabancı olması, gerekse 3, 4 ve 5. bl. lerdeki örnekleme sayısının (40 örnekle % 54), 7. bölümdeki 34 örneklemeden (% 46) fazla olması, böyle bir sonuca nasıl ulaşıldığının anlaşılmasını engelliyor. Romanlarda hiç bir kültürlü yabancıнын yer almayışı (s.357) ve (yazarca) “garip” bir şekilde örneklemelemin çoğunun “Batı tipi hayat tarzının fuhuş tarafını temsil etmeleri” ise bu rakamsal açılımlardan

sonra ilginç değil, ancak şüphe çekici.

Şüphe çekiciliğin arttığı “*Bir Mekan ve Anlayış-Zihniyet Olarak Beyoğlu*” başlıklı bölümde ise ağırlık yine Cumhuriyet öncesinde (13 eserle % 62). Cumhuriyet dönemini temsil eden 8 eserin (%38) ise 4’ü (% 50’si) P. Safa’nın. P. Safa’nın bu bölümdeki ağırlığı ise toplam % 24. Konunun işleniş şeklinde ise niceliksel ağırlık rakamsal ağırlığın çok daha üstünde.

Buraya kadar oldukça sıkıcı bir şekilde rakamlarla uğraştık. Ancak, rakamlarla bu kadar uğraşılmasının sebebi, sadece çalışmanın ana yapısının hatalı kurulmuş olduğunu göstermeye çalışmak değil. Burada özellikle dikkat edilmesi gerektiğini düşündüğümüz nokta, bu seçimlerin konunun objektif olarak ortaya konma kaygısı taşımamasının dışında, “Anlayış-Zihniyet” kavramı içinde bilinçli yönlendirmelerin, tahribatların olması. Konunun bu yönünün ve aritmetik verilerin daha iyi değerlendirilebilmesi için, bölüm sonlarındaki kısa sonuçlara ve kitabın son sözüne göz atmak gerekiyor.

Birinci bölüm, daha önce yapılmış iki lisans tezine de atıf yapılarak (s. 15) ele alınan 45 eserin ışığının altında “*Bu dönemdeki romanlarda ele alınan Beyoğlu ile eski dönemdeki romanların Beyoğlu’su arasında genel çerçevede büyük bir fark yoktur. Beyoğlu yine eğlenme, kaçamak yapma, fuhuş vb. yeri olarak bu dönem romanlarımızın mekânını işgal etmektedir*” sözleriyle sonuçlandırılıyor ve diğer bölümlerde detaylara giriliyor.

Detaylara göz attığımızda ise 2. bölüm, “*Görülüyor ki, Cumhuriyet Devri romanlarında Beyoğlu, sağlıklı bir aile yapısına sahip bir mekan olarak işlenmemiştir. Orada normal bir aile hayatı yoktur. Beyoğlu batıyı sadece hayat tarzı ve dış şekliyle almaya çalışan insanların yaşadığı yerdir*” (s.199) sözleriyle sonuçlandırılmakta. 3. bölümün sonucu ise, “*Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu bir eğlence ve sefahat merkezi olmaya devam eder. Şehrin öbür tarafında yaşayan Türk insanı, kendi muhitinde yasak ve ayıp sayılan eğlence şekillerini Beyoğlu’nda denemeye çalışır*” (s. 236) şeklinde. Dördüncü bölümde de aynı anlatım tarzı, “*Görüldüğü gibi Beyoğlu, Cumhuriyet Devrinde de yaşanılması gereken bir hayatın merkezi olarak insanımızın kafasında yer almaya devam eder. Kısaca “Asrî hayat” diye nitelendirilen bu hayat tarzı, özellikle Müslüman Türk mahallelerinde yaşayan genç kızlarımızın en başta gelen özlemi olur*” (s.259) sözleriyle devam ederken, 5. bölümde genel çerçeveye uygun olarak, “*Gerçekten de, farklı muhitlerde yaşayan ve asrî hayata özlem duyan kahramanlar, Beyoğlu hayatını yakından gördükten sonra yanıldıklarını anlayarak çareyi kaçmakta bulurlar. Çünkü kendi muhitlerinde ayıp sayılan pek çok davranış burada normal sayılmaktadır. Bu ise, kahramanlarımızın aldıkları kültürden farklı bir anlayıştır*” (s. 274) sözleriyle sonuçlandırılıyor.

Altıncı bölüme geldiğimizde ise Beyoğlu, “*Beyoğlu’nun karşısında daha çok Fatih, Şehzadebaşı, Beyazıt, Kocamustafapaşa ve bir romanda Teşvikiye vardır. Bu saydığımız semtler asıl İstanbul’u temsil etmektedir. Savaşlardan zarar gören; vatan, millet için üzülen, sıkıntı çeken bu semtlerde yaşayanlardır. Bu semtte yaşayanlardan bazıları bir özenti olarak Beyoğlu’nun büyümesine kapılırlar ... Beyoğlu ve karşısındaki semtler iki anlayışı, iki medeniyeti temsil ederler. Bu türk insanının XIX. ve XX. yüzyılda yaşadığı ikili bir durumdur. Aslında burada Beyoğlu, zaman zaman içinde yaşayan insanları ve yaşayış şekli ile*

kozmpolitliği sergiler. Diğer semtlerde oturanlar bu kozmpolitliğe karşı direnci ve bu direçteki çatlamaları gösterir” (s. 305) sözleriyle tanımlanıyor. Asıl İstanbul semtleriyle çatışan Beyoğlu'ndaki gayrimüslim unsurlar ise 7. bölümde, “*Ne gariptir ki, romanlarda yer alan Bu kahramanların çoğu, Batı tipi hayat tarzının fuhuş tarafını temsil etmektedirler*” (s. 326) sözleriyle tanıtılıyor.

Ve tüm bu açılımlar 8. bölümde, 1) Sokakların Durumu ve Evler; 2) Eğlence Yerleri; 3) randevuhaneler; 4) Mağazalar, Alış Veriş Yerleri; 5) Aile Yapısı; 6) Kozmpolit Yapı; 7) Harp Yılları ve Mütareke; 8) Yanlış Batılılaşma; alt başlıklarıyla bir kez daha irdelendikten sonra “*Netice*”de (s. 353-357) son söz söyleniyor.

Netice'de ulaşılan verileri maddeler haline söyle sıralıyabiliriz :

1) Beyoğlu, kuruluşundan itibaren içinde azınlıkları ve yabancı unsurları barındırmıştır. Beyoğlu'nda hemen hemen dünyanın bütün dilleri konuşulmaktadır. Türkler burada azınlıkta kalmaktadır.

2) Alafrangalığı temsil eden Beyoğlu zihniyeti, daha önce yapılan iki çalışma ile (iki lisans tezi) ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışma ile bu durum daha da belirginleştirilmektedir.

3) Beyoğlu zihniyeti nedir? sorusunun cevapları :

a) Beyoğlu'nda oturan roman kahramanlarının ekseriyeti, alafrangalık heveslisi varlıklı kişilerdir.

b) Çoğu gösteriş için Beyoğlu'na yerleşmiştir.

c) Beyoğlu'nda sağlam ve normal bir aile yapısı yoktur.

d) Beyoğlu normal bir ikamet yeri değildir.

e) Beyoğlu'na gidenlerin çoğu asrî hayat özlemiyle yaşayan kenar mahalle kızlarıdır.

f) Şehrin diğer semtlerinde fuhuş ve şehvet ihtiyaçlarını karşılayamıyan erkekler de Beyoğlu randevuhanelerine devam ederler. Onlar için Beyoğlu bir fuhuş merkezidir.

4) Beyoğlu ile Fatih, Şehzadebaşı, Aksaray birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmışlardır. Beyoğlu'na batı tipi hayat tarzı, Fatih ve Aksaray'a gelenekler hakimdir.

5) Her milletten insanın yaşadığı Beyoğlu'nda ekseriyeti Ermeniler ve Rumlar teşkil eder. Rumlar yoğun olarak Tarlabası semtinde, Ermeniler ise Tatavla'da (Kurtuluş) otururlar. Bunların çoğu pansiyon adı altında randevuhane işletmektedir.

6) Romanlarda hiç bir kültürlü yabancı yer almaz.

7) Beyoğlu Cumhuriyet Dönemi romanlarında gerek mekan olarak, gerek zihniyet olarak ayrı manâlar ifade etmektedir.

8) Bunların bir bütün olarak tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

Görüldüğü gibi uzunca tuttuğumuz matematiksel verilerin sonucunda, bir bütün olarak saptanan şey, Beyoğlu'nun romanlarda sadece “batakhane” olarak yer almış olduğu. Her nedense bu “batakhane”de (ilgili bölümlerde yer almakla birlikte) rol alan “günahsız haciağalar”, öğrenciler, gemiciler, kısacası sıradan insanlar, sonuç bölümünde yer alamazlar. Ancak biz bu sonucun sadece yazarın seçiminden kaynaklandığını düşünüyoruz. Çünkü kullandığı eserlerde yer almasına rağmen kitabında yer vermediği bir çok detay var. Bu nedenle gerek matematiksel sonuçlardan, gerekse sonuçta vardığı sosyolojik verilerden hareketle, kitabın bütününi göz önüne alarak, bu çalışmanın (tezin), önceden doğruluğu (?)

saptanmış bir görüşün, materyal kasıtlı olarak deforme edilmesiyle oluşturulmuş; ancak sonuçtan çok fazla emin olduğu için bilimsel çalışma yöntemlerinin uygulanması kaygısının taşımaması sonucunda kendisiyle de çelişen bir tutarsızlıklar örneği olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Aslında bu çalışmanın konusunu “Peyami Safa'nın Eserlerinde İstanbul” oluştursaydı bir çok şeyi söyleme hakkına sahip olmayacaktık. Ancak yine de, sosyal çalkantıların yoğun olduğu bir dönemde sorunları algılamaya ve kendi bakış açısından çözümler üretmeye çalışan P. Safa'nın, en azından bu çalışmadaki kadar şövenist olmadığını, temel çelişkisinin Ermeniler ya da Rumlar ya da azınlıklar değil, sorunları çözemeyen “Türkler”in davranış biçimleri olduğunu söyleyebiliriz. “Gerçek Türk İstanbul”u oluşturan Fatih, Aksaray gibi semtlerdeki erkeklerin “şehvet” duygularını Aksaray-Topkapı arasında yer alan genelevlerde karşıladığını, yaşadığı dönem itibariyle Feyami Safa da gayet iyi biliyordu. Ancak, görüşlerindeki tutarsızlıklar onu şövenizme götürmüş, takipçileri ise, Beyoğlu 6-7 Eylül olaylarından sonra tümüyle “fethedildiğinde” eski genelevlerin yeni işletmecilerini romanlarına pek konuk etmek istememişlerdir. Yazarın “Beyoğlu'na ilginin azaldığı” yönündeki saptamasının doğruluk payı buradadır. Gerek 1986'daki Beyoğlu yıkımları sırasında çoğu Aksaray-Avcılar eksenine üzerine dağılan, gerekse bugün Beyoğlun'da “faaliyetini” devam ettiren pavyon vb. yerlerde çoğunlukla “Beyoğlu'na düşme” biçimleri değişmiş Türkler çalışmaktaydı ve hala çalışmaya devam ediyorlar. Herhalde buraların yıkılmasındaki “haklı” nedeni, 70 yıl önceki insanlara yüklemeyi Peyami Safa bile düşünemezdi!

Yazar eserlerde “ne gariptirki hiç bir kültürlü yabancıya rastlıyamamıştır”. Bu durum bu tez çalışması çerçevesinde ancak, içinde yaşadığı toplumu iyi algılayamamış, hızla değişen sosyal yapıların sorunlarının çözümünü, “suçlu” ilan ettiği kişilerin ahlak kavramlarına saldırmakta bulanların ayıbı olabilir. 1385 eser arasında, bunların dışında bir şey bulamamak, hele hele Osmanlı Sarayı-Beyoğlu ilişkilerine ait hiç bir şey bulamamak...

Sonuç olarak, bu satırların yazarı bir edebiyatçı ya da edebiyat tarihçisi değildir. Sosyolog hiç değildir. Sadece boş zamanlarında televizyon seyretmek yerine kitap okumayı tercih eden herhangi birisidir. Bu nedenle bir kez daha «Çok uzun söze hiç gerek yok. Türkiye üniversiteleri ve bilimi olarak, atın ağzında kaç diş olduğunu öğrenmek için Aristoteles'in kitaplarına bakıldığı, bir iğnenin deliğinde kaç meleşin olduğunun tartışıldığı bir yerdeyiz» diyerek, “tez çalışmasının ilmiliğini” (!) kabul ediyor; Ve böyle bir ilmi çalışmada “Osmanlı Sarayı-Beyoğlu” ilişkilerinin yer almayışının eksiklik olacağını düşünerek, (kitapta Billur Kalp yeri geldikçe(!) bol bol kullanılmış olmasına rağmen) H. R. Gürpınar'dan aldığı aşağıdaki metni bu "başarılı" çalışmasından dolayı teşekkür ederek yorumuz şekilde tezi hazırlayana 9. bölüm olarak hediye ediyoruz.

“Cumhuriyet Devri Türk Romanı'nda Beyoğlu” na katkı: 9. bölüm; Osmanlı Sarayı ve Beyoğlu (H. R. Gürpınar, Billur Kalp, 3. bs. 1974, s. 85-86)

XIII

Şimdiki yaşlı Savaro, o zaman genç Flora, İtalyan güzelliğinin parlak, eşsiz bir tipi idi. Masallara yakışır bir ücret; her akşam tavuk, hindi, baklava, börekle şişen kucaklar da geceliği üç dört yüz liraya yatardı.

Flora, Beyoğlu'nda görkemli bir daireye bir prenses hayatıyla yerleşti. Fakat Devletlû Paşa Hazretleri, Padişaha jurnal edilmekten korkarak, istediği gecelerde güzel İtalyan kızını, yüz bölüğe ayrılmış kendi köşkünün تنها bir köşesine getirterek halvet olurdu.

O zamanın Hamidiye hafiye ağı öyle kurulmuştu ki gizli, açık en ufak bir olay başgösterince; vezirinden son hademesine kadar bütün kullar -bağlılık gereği- birbirini jurnal etmek zorunda idiler.. Devletlû, aldığı bütün ince korunma yollarına karşın, en sonunda Yıldız'a jurnal edildi. İtalyan kızıyla yaptığı halvetler, Ulu Velinimet'e yetiştirildi. Paşa Hazretleri, Yıldız Köşkünde Kutsal Padişah tarafından sorguya çekildi. Paşa, büsbütün inkâr yoluna sapıtmadı. Fakat evirip çevirme yoluyla cevap verdi. Bu güzel kız, İtalyan siyasetine karşı hafiye olarak kullanıp çok yararlandığını söyledi. Ne var ki o aralık birbirine kenetlenmiş birkaç olay geçti: Afet gibi bir İtalyan kız, sarayın sırlarına ve entrika dalgalarına gömülerek sırra kadem bastı⁴. Yerli ve yabancı çevrelere bir cinayet korkusu yayıldı. Bunun da Padişah'la yattığı söylendi... Yine o aralık Beyoğlu'nun yüksek fahişelerinden (Kamelya) odasında bir oç hançeriyle kalbinden vurulmuş bulundu. Bunun da Damat Paşalardan birinin metresi olduğu söylentisi işitildi. Cinayet ört bas edildi.

Bütün Beyoğlu, bu gizli olayların ateşiyle ağızdan kulağa yakıcı şeyler fısıldaşırken Devletlû Paşa Hazretlerine bir jurnal verildi. Bunda, İtalyan kızını Beyoğlu'ndaki dairesinden Paşa'nın halvet köşküne getirip götürmeyle görevli genç yaverin, güzel Flora'ya Yüce Vezirden çok gönül verdiği ve bu iyilik bilmez kız tarafından da pek ateşli karşılık gördüğü, bununla birlikte adı geçen fahişenin şüpheli kucaklarda pestili çıkarıldıktan sonra Ulu Vezirin yatağına sunulduğu; o çağın işlek hafiye kalemlerinin anlatış özelliğiyle haber veriliyordu...

Devletlû'nun bir (orangutan) kadar kıllı ve enli göğsü öfkeden körük gibi şişip şişip indi. Paşa Hazretleri, yarım sütun gazeteyi sakatsız okuyamazdı. Fakat jurnal dilinin doğruya, yalana çaldığını çabuk seçerdi. Okuduğu satırların harfi harfine doğruluğunu sezdi.

Jurnal deyince, bu fahişenin, genç yaverin kırıp geçirici ateşli kucağında, vücudunu alabildiğine mıncıklattıktan sonra kendi halsiz, yumuşak koynuna girmesi büyük bir suç olabilir miydi? O süpürge sakalı ile bu iki gencin arasına girerek onları birbirlerinden kıskanmaya hakkı var mıydı? Önce kızın pek körpe çekici yüzünü, sonra Yaver'in akide gibi parlayan pembe yanaklarını, uzun kirpikli çekik, baygın ahu gözlerini, öpmek için ateşlenmiş kıpkırmızı taze dudaklarını gözleri önüne getirdi. Bütün zenginliklerin, mutlulukların üstünde; yenilmez ve bütün gönüllere egemen bir pırıltı ile duran gençliğe karşı tiksinti duydu... hiç bir araç ve güçle onu alt edemeyeceğini anladı... Ne var ki yalnız bir yöndeki öfkesini yenemedi:

Devletlû Paşa Hazretleri, genelev hastalıklarından çok korkardı. Göğüslerindeki sırmalı kordonlar ışıldayan genç yaverlerin, o erkeklerin Beyoğlu'nda girip çıkmadıkları yer yoktu. Onların böyle dış hovardalıklarına elden geldiğince göz yumardı. Lâkin sevda saldırılarında gözünü budaktan sakınmayan ateşli bir gencin temiz kirli hangi kadınlarla düşüp kalktığı ve bu yüzden bulaşmasından korkulan yaman hastalıklardan beş dakikalık bir süre için olsun, kesinlikle uzak kalacağı sağlanabilir miydi?

İşte Paşa, yaverini bu yönden suçluyordu. Güzel Flora'yı Devletlû nefsinin tekeline almak için avuç doluları lira saçarken, genç yaverin doğruluğuna ve iyi niyetine bırakılmış bir emanete hiyanetini affedemedi. Göğsünden kordonlarını alarak onu o günkü rütbesiyle taşra taburlarından birine gönderdi.

Bir genci İstanbul'dan atmakla Flora'yı başka delikanlıların gözlerinden gizleyebilmek elde miydi? İtalyan kızı, üzerine süzülen iştahlı gözlerin önünde, hoşuna gidenlere karşı kuyruk sallamaktan kendini pek alıkoyacak bir yaratık değildi. O, bir İtalyan hafiyesiydi. Fakat her şeyden önce kadındı...

TABLO 2: Çalışmada yer alan eserler ve örnekleme Dağılımı (Eserleri, 1. bölüm temsil etmektedir).

2. bölüm: Beyoğlu'nda İkamet Eden Roman Kahramanları;
3. bölüm: Beyoğlu'na Giden Roman Kahramanları;
4. bölüm: Beyoğlu'na Düşen Roman Kahramanları;
5. bölüm: Beyoğlu'ndan Kaçan Roman Kahramanları;
6. bölüm: Beyoğlu ile Diğer Semtler Arasındaki Çatışma;
7. bölüm: Beyoğlu'na Yer Veren Romanlarda Gayrimüslim Unsurlar
8. bölüm: Bir Mekan ve Anlayış-Zihniyet Olarak Beyoğlu

Yazar ve eser adı	2.bl.	3. bl.	4. bl.	5. bl.	6. bl.	7. bl.	8. bl.	% 100
Adivar, H.E., <i>Sonsuz Panayır</i> (1946)	0	0	0	0	0	0	0	% 0
Ataç, C., <i>Bir Kız Böyle Düştü</i> (1935)	2	0	0	0	0	0	X	% 25
Ayaşlı, M., <i>Pertev Bey'in Üç Kızı</i> (1968)	0	1	1	0	0	1	0	% 38
Belçer, T.A., <i>Türedi Ailesi</i> (1943)	2	0	0	0	0	0	0	% 13
Belçer, T.A., <i>Gecelerin Koynunda</i> (1944)	2	0	0	0	0	0	X	% 25
Belçer, T.A., <i>Beyoğlu Piliçleri</i> (1946)	0	1	0	0	0	0	X	% 5
Benice, E.İ., <i>Beş Hasta Var</i> (1931)	3	0	0	0	0	1	X	% 5
<i>Beyoğlu Batakhaneleri</i> (1940)	0	2	0	0	0	0	0	% 13
Cevdet Kudret, <i>Sınıf Arkadaşları</i> (1940)	0	0	0	0	X	0	X	% 25
Danişmend, R., <i>Kürk Manto</i> (1946)	0	0	1	0	0	2	0	% 25
Enis, S., <i>Zaniyeler</i> (1924)	12	0	1	1	X	0	X	% 63
Fazlı Necip, <i>Külhani Edipler</i> (1926)	0	1	0	0	0	1	0	% 25
Gürpınar, H.R., <i>Ben Delimiyim</i> (1925)	0	2	0	0	0	1	X	% 25
Gürpınar, H.R., <i>Billur Kalp</i> (1926) 1	1	1	0	0	1	X		% 50
Gürpınar, H.R., <i>Kokotlar Mektebi</i> (1928)	0	2	0	0	0	0	0	% 13
İlhan, A., <i>Sokaktaki Adam</i> (1953)	0	1	0	0	0	2	0	% 25
İlhan, A., <i>Kurtlar Sofrası</i> (1963)	1	0	0	0	0	1	0	% 25
Karaosmanoğlu, Y.K., <i>Hüküm Ge.</i> (1927)	0	1	0	0	X	1	X	% 50
Karaosmanoğlu, Y.K., <i>Sodom ve G.</i> (1928)	8	0	0	0	X	5	X	% 50
Karay, R.H., <i>Anahar</i> (1944)	2	1	0	1	0	0	0	% 38
Karay, R.H., <i>Bugünün Saraylısı</i> (1954)	1	0	0	0	0	0	0	% 13

Kuntay, M. C. <i>Üç İstanbul</i> (1938)	2	0	0	0	X	2	X	% 50
Mehmet Rauf, <i>Halâs</i> (1929)	1	2	0	0	0	0	X	% 38
Nezihe Muhiddin, <i>Avare Kadın</i> (1943)	1	0	0	0	0	2	0	% 25
Orhan Kemal, <i>Gavurun Kızı</i> (1950)	3	0	0	0	0	2	0	% 25
Orhan Kemal, <i>Yalancı Dünya</i> (1966)	2	0	0	0	0	0	0	% 13
Orhan Kemal, <i>Sokaklarda Bir Kız</i> (1968)	2	0	0	1	0	0	0	% 25
Peyami Safa, <i>Mahşer</i> (1924)	6	0	0	0	X	0	X	% 38
Peyami Safa, <i>Sözde Kızlar</i> (1925)	5	1	2	0	X	1	X	% 75
Peyami Safa, <i>Fatih-Harbiye</i> (1931)	0	1	0	1	X	0	X	% 50
Peyami Safa, <i>Bir Tereddütün Ro.</i> (1933)	?	0	0	0	0	0	0	% 0
Peyami Safa, <i>Sabahsız Geceler</i> (1935)	0	0	1	0	0	2	0	% 25
Peyami Safa, <i>Cumbadan Rumbaya</i> (1936)	0	0	1	1	X	0	X	% 50
Peyami Safa, <i>Uçurumda Bir G. Kız</i> (1940)	0	0	1	0	0	1	X	% 25
Peyami Safa, <i>Matmazel Noraliya...</i> (1943)	1	0	0	0	0	0	0	% 13
Sabahattin Ali, <i>İçimizdeki Şeytan</i> (1940)	0	0	0	0	0	0	0	% 0
Sertelli, İ.F., <i>Pınar Başı. Ölen Kız</i> (1938)	1	0	0	1	0	0	0	% 25
Sevengil, R.A., <i>Çıplaklar</i> (1936)	0	1	0	1	0	1	0	%38
Şükûfe Nihal, <i>Yalnız Dönüyorum</i> (1938)	4	0	0	1	0	0	X	% 38
Talu, E.E., <i>Papeloğlu</i> (1938)	0	0	1	0	0	3	X	% 38
Talu, E.E., <i>Çömlekçiğlu ve Ailesi</i> (1945)	4	0	1	1	X	2	X	% 75
Tanpınar, A.H., <i>Sahnenin Dışın.</i> (1973)	0	0	0	0	X	0	X	% 25
Yalçın, İ., <i>Pansiyon Huzur</i> (1975)	4	0	0	0	0	0	0	% 13
Tepedenlioğlu, N.N., <i>Kolkola</i> (1944)	0	1	0	0	0	0	0	% 13
Ziya Şakir, <i>Kıralık Kalp</i> (1944)	0	0	1	0	0	1	0	% 25

Not: Yüzde hesaplaması, romanların 2-8. bölümlerdeki kullanımlarına göre yapılmıştır.

KAYNAKÇA (Kaynakçada yer alan çalışmaların hiç biri, kitapta kullanılmamıştır.)

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 3. cilt, edebiyat maddesi, İst.: İletişim Yay.

Kurdakul, Şükran, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, İst.: Cem Yay., 1985.

Mutluay, Rauf, *50 [Elli] Yılın Türk Edebiyatı*, İst.: T. İş Bankası Kültür Yay., 1973.

Necatigil, Behçet, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, 3. bs., İst.: Varlık Yay., 1989 ISBN 975-434-021-2

Önertoy, Olcay, *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Ankara: T. İş Bankası Kültür Yay., 1984.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi : Devirler, İsimler, Eserler, Terimler, İst.: Dergâh Yay., cilt 1-7.

Kitap Gazetesi, (Mayıs 1995) 44, ss. 13-16.

¹ *Birikim*, (Temmuz 1990) 15, ss. 64-67.

² Can, Muhittin, *Üniversite-Bilim Adamı İlişkisi*, İzmir: 1994.

³ *Nehir*, (Aralık-Ocak 1994-1995) 15-16.

⁴ Sırta kadem basmak: Sırolmak, ne olduğu bilinmemek...